

Unnaryd nu

Unnarydsbygdens näringsliv har utvecklats mycket under senare år. Detta gäller särskilt turistnäringen och den högteknologiska tillverkningsindustri som etablerats. Serviceutbudet med näringsställen, banker, äldreboende, sjukvård och affärer finns kvar. En ny liten gymnasieskola med vildmarksprofil har startats. Unnaryd växer till sig mer än många liknande orter och är nu ett viktigt centrum för en ganska stor omgivande bygd.

Besökare välkomnas

I Unnaryd är det bekvämt att leva och bo, äta gott och sunt och inhandla förnödenheter snabbt och enkelt. Här finns restaurang med rätter tillagade av skogens vilt och insjöns fisk. Logi erbjuds av Alebo pensionat, de Danann Bed and Breakfast och Vallsnäs camping.

Turistinformation finns att få i Unnaryds saluhall vid torget.

Här följer fyra fina promenadtips. De har alla sin utgångspunkt från torget:

- En promenad runt i samhället förbi kyrkan och biblioteket, till Hembygdsparken och Bonadsmuséet.
- "Sjöpromenaden" förbi sporthallen till badplatsen vid sjön Unnen. Den fortsätter sedan genom skogen utmed sjöstranden.
- "Brunnsbackarundan" från torget, förbi Hem-

bygdsparken, genom Åsköljet och bokhultet till Brunnsbacka där man passerar den pittoreska Brunnsbacka sågkvarn som har urgamla anor.

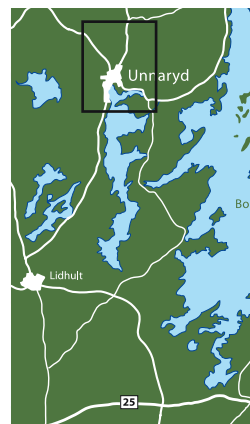
Därifrån följer man vägen tillbaka till Unnaryd.

– "Kvarnarundan" från torget, förbi kvarnen och tillbaka via Hyltevägen.

GPS (RT 90 2.5 gon V)

Unnaryd: 1361482 Ö,
6316525 N

Badplatsen: 1361487 Ö,
6316105 N

Hembygdsgården

Sjöpromenaden

Kvarnarundan

Brunnsbackarundan

Läs mera!

Om Unnaryd: www.unnaryd.com

Hylte Hembygds-krets. 2004. Sägner och annat oknytt i Hyltebygden.

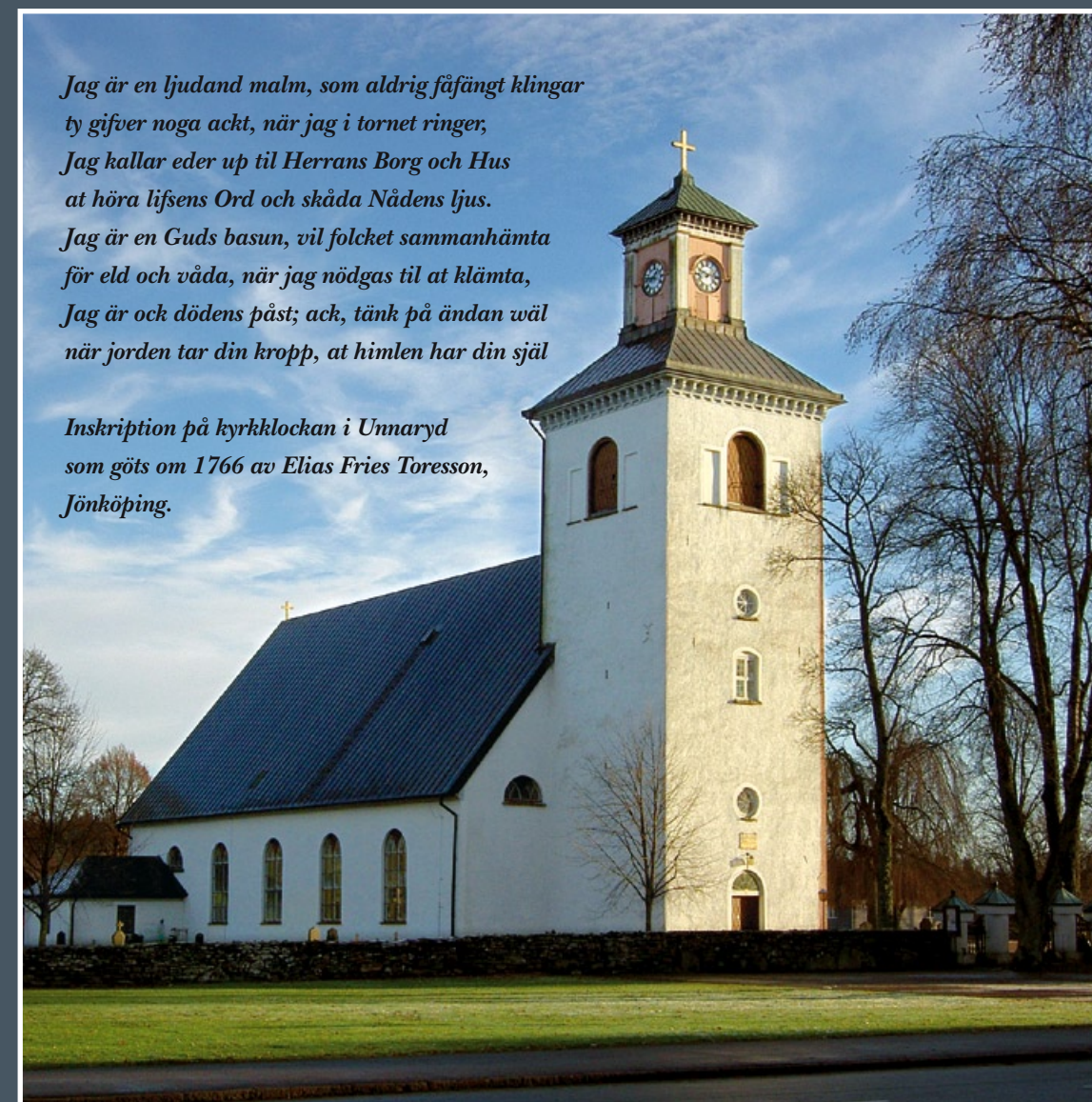
Titta in på biblioteket i Unnaryd. Där finns mycket att läsa!

I EBBE SKAMMELSONS KÖLVATTEN

*Jag är en ljudand malm, som aldrig fåfängt klingar
ty gifver noga ackt, när jag i tornet ringer,
Jag kallar eder up til Herrans Borg och Hus
at höra lifsens Ord och skåda Nådens ljus.
Jag är en Guds basun, vil folket sammanhämta
för eld och våda, när jag nödgas til at klämta,
Jag är ock dödens påst; ack, tänk på ändan wäl
när jorden tar din kropp, at himlen har din själ*

*Inskription på kyrkklockan i Unnaryd
som göts om 1766 av Elias Fries Toresson,
Jönköping.*

Omslagsbild: Unnaryds kyrka. **Huvudsakliga källor:** Södra Unnaryd-Jälluntofta Fornminnes- och Hembygds-förening; Sören Kabell, Unnaryd. **Faktasök:** Malin Ekwall. **Textsammanställning:** Sören Kabell och Karin Tengnäs. **Samtliga foton:** Bo Tengnäs. **Logotyp:** Lars Lidman. **Grafisk form:** Tecknargården/Willy Lindström. **Produktion:** Naturbruk AB/Bo Tengnäs. **Projektsamordning:** Bitte Rosén Nilsson, Hylte kommun. **Copyright:** Naturbruk AB. **Tryckår:** 2006.

Foldrarna i serien "I Ebbe Skammelsons kölvatten" finns på Internet: www.unnaryd.com

En rik natur

Unnarydstrakten har en rik och varierad natur. Här finns ett levande odlingslandskap omväxlande med mäktiga orörda myrvidder, sjöar och stora skogsområden. Vandringsleder, cykelstigar och småvägar leder runt i viltrika skogar och till fiskrika vatten.

Hyveln som formade landskapet

Unnaryd ligger på tjocka lager av isälvs-sand. Trakten är rik på spår efter den mäktiga inlandsisen. Den kasade fram som en stor hyvel över landskapet. Det underliggande urberget maldes sönder samtidigt som klippblock och stenar drogs loss. Trycket mot marken var enormt. Med en fart av 300 meter per år drog det 1 000 meter höga ismassivet fram från nordost mot sydväst. Stenar som var infrusna i isen gjorde djupa räfflor i urberget. Dessa räfflor visar än idag vilken rörelseriktning isen hade.

Isen smälter och naturen hämtar sig

Klimatförändringar gjorde att isen så småningom började smälta. För ungefär 12 700 år sedan stod avsmältningranden rakt över en deltabildning vid Unnaryd. Älvarna med smältvatten drog med sig jordmassor, krossat berg och sten på sin rasande färd. Rullstensåsar och israndsdeltan tog form. Nära avsmältningssporten avsattes större block, rundade stenar och grus. Den finkornigare sanden fördes längre ut från älvmynningen och blev sediment i floddeltan och på sjöbottnar. I

våra dagar kan vi njuta av dessa sandsedi-ment på de fina badplatserna som finns runt Unnen. Söder om isranden låg stora isblock kvar som sakta smälte av. Då bildades här och var stora dödisgropar i landskapet. Unnaryds kyrkby, ligger på ett slätt och jämnt israndsdelta. Från Unnaryd går det att följa en rullstensås ända upp till Kållerstad.

Efter istiden kom så småningom grönska med lavar, mossor, halvgräs och kråkris, följd av den första lövskogen med dvärgbjörk och vide. I vegetationens spår kom insekter, gnagare, vildren, älg och hjort. Med dessa kom även rovdjur som räv, varg och rovfåglar och så småningom människan.

De första människorna i Unnaryd

De första nomadiserande människorna i Unnaryd var stenålderns jägare och samlare. Kringströvande stammar som livnärde sig på vad skogar och vattendrag kunde erbjuda följde sina bytesdjur över landförbindelsen från europeiska kontinenten. Fornfolket valde boplatser i torra lägen, företrädesvis sandig mark med söderslutning. I viken vid Unna-

ryds Åskölje erbjöd lövblandad furuskog och lingonris underlag för en hälsosam bosättning. Friskt dricksvatten flödade i ån och fisken lekte i forsen. Där fann de första unnarydsborna förutsättningar för ett drägligt liv.

Börjar bruka jorden

Klimatet förbättrades successivt och den arktiska vegetationen ersattes av skogar av lind, hassel, al, ek och alm. Under yngre stenålder och bronsålder började unnarydsborna bruka jorden för att odla sitt dagliga bröd. De äldsta fynden av flinta, yxor och andra stenverktyg är från den tiden. Från slutet av bronsåldern omkring 500 före Kristus, började "ryet vid Unnen" att ta form när de tidiga bosättarna högg skog, svedjade och röjde fram den glänta som så småningom skulle växa sig till bosättningen "Unnaryet".

Jakt och fiske förblev viktiga näringar. Så småningom tillkom stigar och vägar och Unnaryd fick förbindelser åt flera håll. Dessutom erbjöd vattenvägarna över Unnen och Bolmen möjligheter för transport och handel. Skinn och torkat

kött byttes mot flinta och metaller.

Efterhand blev bosättningen större. Unnarydsborna sökte lättodlade jordar för att trygga sin försörjning. Bördiga men ändå relativt lättbrukade jordar fanns att tillgå på moränbackarna på åns västra sida, vid bokhultet, vilket senare kom att kallas Ödegärdet. I bokhultet finns än idag tydliga fornlämningar som pekar på en tidig odling i trakten. Fynden dateras så långt tillbaka i tiden som 500 år före Kristus. Det är vid den tiden som bronsålder gick över i äldre järnålder. Lämningarna består bland annat av fossila odlingar, vägsystem, stenrösen, åkerterrasser och gravar.

Spår av Unnen

Unnens vattennivå var förr betydligt högre än vad den är idag. Isavsmältning, landhöjning och människans reglering har påverkat sjön. Branten nedanför Unnaryds torg, där idag bankbyggnader tronar, är tidiga strandhak av vågskvalp från uråldriga tider. Det är spår från den tiden då Unnen stod högt och dess vågor grävde sig in i isälvsedimenten. Tydligast syns haket längs vägen mot Odensjö österut förbi kyrkan.

Brunnsbacka sågkvarn.

Den svarta Unnarydsgraniten

Unnarydsstenen som står mitt på torget är av granatamfibolit. Det är en bergart som liknar det som ofta kallas svartgranit. Detta block har ryckts loss från urberget av den senaste landisen. Rullsten, block och grus i en forsande isälv har slipat dess kanter till avrundade former. Vita slingor av kvartskristall tecknar sig mot den mörka bergarten och påminner om att det massiva berget en gång har varit en glödande, flytande magma.

Unnaryds kyrka

Kyrkan ligger vackert belägen på den gamla kyrkplatsen. Tornet på 38 meter blickar upp mot himlen. Med en längd

av 48 meter och en bredd på 17,5 meter, har den stått där mitt i samhället sedan 1833. Dessförinnan fanns på samma plats en äldre mindre kyrka från medeltiden.

Det finns flera intressanta inventarier i kyrkan. Två runstenar påträffades när den gamla kyrkan revs. De togs avsides för att sparas, men ett par muraregesäller hämtade i hemlighet stenarna och murade in dem i kyrkmuren på ett sätt som gjorde att det inte syntes att det var runstenarna. Långt senare upptäcktes det att den ena runstenen utgjorde fönsterbräda i det fönster som finns högt upp vid predikstolen. Den togs fram och undersöktes 1912. Inskriptionen är till minne av Herr Ingebreds son Knut. Stenen dateras till omkring år 1300.

Ett medeltida offerkär/ dopskål av huggen granit är ett annat intressant föremål. Den huggna stenen har en lång historia som bara delvis är känd. Se bladet om Vallsnäs.

Var finns kyrkklockan?

Enligt en folktradition kom under nordiska sjuårskriget en dansk här till kyrkan tidigt en vintermorgon. De tog ned klockan som hängde i klockstapeln och förde bort den över isen. Tilltaget observerades och danskarna förföljdes. Dessa insåg att de inte skulle hinna undan med klockan utan sänkte den i sjön utanför Unnehallar. Där ligger den kanske fortfarande? De nuvarande klockorna är från 1600-talet. I den äldsta från 1603 uppstod år 1765 en spricka. Den togs 1766 till klockgjutaren Elias Fries Toresson i Jönköping för reparation. Elias Fries Toresson var far till prosten Theodor Fries som senare tjänstgjorde i Femsjö och farfar till den kände botanisten Elias Fries.

Hembygdsparken

Södra Unnaryd-Jälluntofta Fornminnes- och Hembygdsförening grundades 1945. Den förvaltar hembygdsparken med

Hembygdshuset.

dess byggnader och samlingar av lokalhistoriska föremål. I parkens byggnader finns bortåt 7 000 föremål samlade från Unnaryd och Jälluntofta.

Bonadsmuséet

Bonadsmuséet, som ligger i Hembygdsparken, innehåller ett 30-tal mycket välbevarade bonader från det syd-svenska bonadsmåleriet. Detta hade sin höjdpunkt 1750-1850 i sydvästra Sverige med bland annat Unnaryd som centrum. Tio bonader kommer från en donation från gården Sjö.

Stenåldern, bronsåldern, järnåldern och vikingatiden. Nordens olika åldrar skiljer sig från de i Medelhavsområdet. Stenåldern börjar i och med att de första människorna vandrar in. Den följs av bronsåldern som i Norden började ungefär 1800 före Kristus. Den efterföljdes av järnåldern, som började ungefär 500 före Kristus. Vikingatiden är benämningen på den sista perioden av järnåldern i Norden och dateras från ungefär 800 till 1050 efter Kristus.

Det nordiska sjuårskriget. Det nordiska sjuårskriget varade från 1563 till 1570. Sverige, som understöddes av Polen, förde krig mot Danmark och Lübeck. För den svenske kungen Erik XIV gällde det att få herraväldet över Östersjön. För den danske kungen Fredrik II handlade det om att återerövra Sverige till den union mellan de nordiska länderna som splittrats av Gustav Vasa.